

AHMET HARAMİ DESTANI'NIN İKİ MASALLA KARŞILAŞTIRILMASI

Bilge SEYİDOĞLU

1. Ölü Yiyen Derviş
2. Terzi Kızı (1)

Masalların nasıl ve ne zaman teşekkül ettiklerini bilmiyoruz. Son zamanlarda masallar üzerinde yapılan çalışmalar bazı motiflerin en fazla hangi bölgelerde bulunduğunu tesbit etmemize ya- rıyor. Tarihi-Coğrafi Fin Metoduna göre yapılan araştırmalarda masallar motif dediğimiz en küçük parçalarına ayrılarak bunların belli bir sisteme göre tasnifleri yapılıyor ve haritalar çizilerek bu motiflerin harita üzerindeki yerleri gösteriliyor. Harita üzerinde bir motif hangi bölgede daha yoğun olarak bulunuyorsa motifin çıkış yeri olarak o bölge gösteriliyor. Böylece motiflerden hareket edilerek masalların menşei bulmak son derece güç bir iştir. Herhangi bir masal veya motif için böyle bir tesbit yaparak şu masalın menşei şu bölgedir diye kesin karar veremeyiz. Me- todumuz doğru bile olsa dünyadaki bütün masalları toplamak im- kanı bugün için mevcut değildir. Hergün hatta her an dünyanın bildiğimiz, bilmediğimiz bölgelerinde masal anlatılmaktadır. Masal, sözlü geleneğin malı olduğu için her an yeniden bir başka biçimde yaratılır ve yapacağımız bütün tesbitler eksik kalır.

Teorik olarak masalın, tarihin bilinmeyen devirlerinden beri mevcut olduğunu kabul ediyoruz. Bu konudaki yazılı tesbitler XIX yüzyıldan sonralara aittir. 1840 tarihinden sonra folklor çalışmaları ilmi bir hüviyet kazanır ve masal tesbitleri ciddi bir şekilde ele

---

(1) Bilge Seyidoğlu, Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar. Sa. 183-187, 354-358 Ankara, 1975.

alınır. Bu tarihten sonra Hint İran ve Arap kaynakları keşfedilir, masallar üzerinde çalışmalar başlar.

Gerek yazılı kaynaklar gerekse sözlü metinler üzerinde yapılan çalışmalardan anlıyoruz ki masal devresinden sonra destan devri başlıyor. Destanlar da önceleri yazılı olarak tesbit edilmiş değillerdi. Sözlü gelenekte şiir halinde halkın dilinde yaşayan bu destanlardan bazıları sanatkârlar tarafından yeniden işlenerek tesbit edilmişlerdir. Şehnâme, Kalevela İlyada ve Odysseia gibi. Destanlardan bazıları da sözlü olarak bugün hala halkın arasında devam etmektedir. Manas destanı gibi.

Destanlardan sonra Halk Hikayeciliği devri başlar. Bu hikayeleri de genel karakterleri bakımından 1. Kahramanlık hikâyeleri 2. Aşk hikayeleri olmak üzere iki grupta topluyoruz. Ahmet Harami halk hikayelerinden Kahramanlık Hikâyeleri gurubuna girmektedir. Tercüman gazetesi 1001 Temel eser arasında çıkan bu eser Halis Akaydın tarafından neşre hazırlanmıştır (2). Eser, XIV nüçü y.y da yazılmış, XVI yy. da istinsah edilmiştir.

Ahmet Harami Destanı ile Erzurum'dan derlemiş olduğumuz masallar arasından seçtiğimiz iki masal arasında büyük bir benzerlik vardır. Masallar bütün ayrıntıları ile destana benzemeseler de ana motifleri arasında büyük bir benzerlik vardır. Benzerlik tesbit ettiğimiz iki masalı ve destanı epizotlarına ayırıp incelediğimiz zaman yakınlığı açıkça görebiliriz.

Epizotlar : A. AHMET HARAMİ DESTANI

1. Gürcistan'da yaşayan Harami Ahmet. Bağdat Sultanı'nın hazinesini yağmalamaya karar verir.
2. Bağdat Sultanı'nın kızı Gülendâm Ahmet Harami ve dokuz arkadaşının hazineye doğru gittiklerini görür, onları takibeder.
3. Padişahın kızı Gülendâm, hazineyi soymaya gelen haydutlardan dokuz tanesinin başını keser, Haramibaşı Ahmet kaçar.

(2) Ahmet Harami Destanı. Haz. Halis Akaydın, Tercüman 1001 Temel Eser 34 Daha önceki neşri için:

D, 11, 26 İst, 1946.

Destan-ı Ahmet Harami. Talat Onay

T. D. K.

4. Ahmet Harami intikam almak için bir plân kurar, tüccar kılığına girerek Bağdad'a gelir.
5. Kıymetli hediyelerle Sultan'ın sarayına giren Ahmet Harami kendisini sultana sevdiren ve kızına talip olur.
6. Gülendâh haraminin hilesini sezer, babasını kıramadığı için bu evliliğe razı olur gibi gözükür. Geceleri haraminin yanına çok yakın bir arkadaşını yollar.
7. Bir yıl sonra Gülendâh'ın geceleri harminin yanına yolladığı arkadaşı ölür. Harami da padişahın izin alarak Kıbrıs'a gitmek üzere yola çıkar.
8. Yolda Ahmet Harami Gülendâh'dan intikam almak için onu kazıklara bağlar ve yakmak için odun getirmeye gider.
9. Gülerdam'ın bağıırıp çağırmaalarını duyan, bir kafilenin başkanı onu kurtarır.
10. Gülendâh Şiraz'a gelir. Sultan Külefruh onu çok beğenir, evlenirler.
11. İntikamını almak için Gülendâh'ı arayan Ahmet Harami onu bulur. Herkes uykundayken büyü yaparak saraya girer.
12. Gülendâh Ahmet Harami'yi saray merdivenlerinden iterek öldürür böylece kurtulmuş olur.

B. ÖLÜ YİYEN DERVİŞ

1. Bir Padişah avucunda sakladığı şeyleri bilene kızını vereceğini vadeder.
2. Bir derviş gelir, padişahın avucunda bir bitle pire sakladığını bilir, kızını alır gider.
3. Prenses, dervişin ölü yediğini görür.
4. Derviş, kızdan şüphelenir. Çeşitli kılıklara girerek gelir. Prensesin, sırrını bilip bilmediğini öğrenmek ister.
5. Dadısının kılığında gelince kız sırrını verir. Derviş de kızını yemeğe kalker.
6. Prenses, derviş kendisini yemedi önce yıkanmak isteyin-

ce, onu hamama gönderir. Kız hamamdan bir beslemenin yardımını ile kaçar.

7. Bir padişah, kızı, ormanda sığındığı ağacın tepesinde bulur, odunla evlenir.
8. Derviş katır olur, kamçı olur padişahın karşısına çıkar fakat onu kandıramaz. Nihayet bir elma olup saraya girer.
9. Gece derviş, herkesin ruhunu bir şişeye doldurarak kızı öldürmeye hazırlanır.
10. Prenses abdest alırken havuzdaki balıklar dervişin ruhları topladığı şişenin yerini haber verirler.
11. Prenses çocuğunu emzirmek bahanesi ile şişeyi beşiğin altından çıkarıp kırınca uyuyanlar ayılırlar.
12. Prenses, dervişi aslanlara kaplanlara parçalatarak kurtulur.

C. TERZİ KIZI

1. Padişahın oğlu ile terzi kızı birbirlerini küçük düşürücü oyunlar tertip ederler.
2. Terzi kızı padişahın oğlunu yenince şehzade saraydan kırk kız seçerek bu kızlara, terzi kızını götürüp ıssız bir dağa bırakmalarını söyler.
3. Kırk kız dağda bir lâmba oyunu tertip ederler. Terzi kızını uzaklardan bir yerden ışık getirmeye yollarlar.
4. Terzi kızı, gittiği yerin haramilerin sığınağı olduğunu görür. Haramilerin uşağı ile anlaşarak ışığı ele geçirir.
5. Terzi kızı arkadaşlarının kendisine hile yaptıklarını anlayınca onları haramilerin evine götürüp yakalatır, sonra da acıyarak kurtarır.
6. Haramibaşı, yaptıklarından dolayı terzi kızından intikam almaya karar verir.
7. Terzi Kızı, Haramibaşının niyetini anlayınca ona da aynı oyunu oynar. Kendi yerine pekmez dolu bir tuluğu bıçaklatır. Sonra yaptıklarını pişman olan Haramibaşı ile evlenir.

Epizotları inceledikten sonra üç masalın müşterek motiflerini sıralıyabiliriz. Verdiğimiz harflere göre metinlerin sırası :

- A. Ahmet Harami Destanı
- B. Ölü Yiyen Derviş
- C. Terzi Kızı

- A. Gülendâm bir padişah kızıdır.
- B. Kadın kahraman bir prensestir.
- C. Kahraman Terzi Kızı'dır.

- A. Gülendâm haramiden kaçır.
- B. Kahraman dervişten kaçır.
- C. Terzi kızı haramiden kaçır.

- A. Gülendâm bir sultanla evlenir.
- B. Kahraman bir sultanla evlenir.
- C. Terzi Kızı Harami ile evlenir.

- A. Gülendâm Haramiden intikam alır.
- B. Kahraman dervişten intikam alır.
- C. Terzi kızı haramibaşından intikam alır.

A ve B masalları ana motifleri bakımından tamamen uygunluk gösterirler. C masalındaki müşterek motifler — Haramiden intikam alma — şeklindedir, Ahmet Harami Destanı ile bilhassa Ölü Yiyen Derviş masalının temelde aynı olmaları masal devrinden destan ve halk hikayesine geçiş teorisini biraz daha kuvvetlendirmektedir. Destan, Halk Hikâyesi karakterini kazandıktan sonra masaldaki belirsiz ülkenin hükümdarı bir yere yerleşmiş Bağdat Sultanı olmuştur. İsimsiz sultan destanda Gülendâm adını alır. Büyücü — Ölü Yiyen — Derviş, Gürcistan'lı Harami Ahmet olur. Masalın prensesi bir padişahla evlenir, destandaki Gülendâm Şiraz Sultanı Külefruh ile evlenir.

Masallarımız gerek konu gerekse motifler bakımından büyük bir kaynaktır. Yukarıda yaptığımız araştırma gibi birçoklarını daha bulmak mümkündür.